

УДК 338.46:658.64

Матюх С. А.

Хмельницький національний університет

СУЧАСНА ЕФЕКТИВНА ОРГАНІЗАЦІЙНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВНЗ

У статті досліджені теоретичні та практичні аспекти ефективної організаційної системи управління вищими навчальними закладами за умов формування ринкових відносин. Визначена структура основних напрямів підвищення економічної ефективності системи управління ВНЗ. Запропоновано використання сучасних мережевих технологій для удосконалення організаційної системи управління ВНЗ.

Ключові слова: управління, вищі навчальні заклади, організаційна система, мережеві технології, Інтернет.

Постановка проблеми. Розвиток ринкових відносин в Україні зумовив той факт, що за досить короткий проміжок часу в країні сформований ринок освітніх послуг. Це призвело до перегляду парадигми розвитку освіти і, передусім, зумовило необхідність залучення нових інструментів економічного менеджменту для підвищення ефективності і якості освітнього процесу у вищих навчальних закладах. Необхідність формування нових принципів управління обумовлена ще і тим, що у сфері освіти маркетингові й ринкові інструменти управління все ще використовуються в неповному обсязі. Таким чином, проблема застосування економічних інструментів і менеджменту в галузі освіти є актуальною і викликає величезний інтерес у дослідників. Реальна життєва практика, досвід діяльності ефективно функціонуючих освітніх закладів наочно демонструють, що надійною запорукою успішної діяльності ВНЗ в умовах ринку є використання економічних інструментів і маркетингових аспектів в управлінні своєю діяльністю, зокрема, збутом і просуванням освітніх послуг. Особливий інтерес заслужує формування ефективних принципів управління покращення якості освітнього процесу у ВНЗ.

Сьогодні вже ні у кого не викликає сумніву той факт, що з автоматизацією і інформатизацією виробничих процесів і застосуванням обчислювальної техніки вища освіта стає чинником ефективного розвитку національної економіки. Досвід провідних економічних систем світу підкреслює важливість вкладення капіталу в освіту, як в один з основних шляхів збільшення рівня їх економічного потенціалу. Проте сам розвиток вищої освіти, у свою чергу, вимагає додаткових інвестицій і ефективнішого використання наявних ресурсів.

Ефективне управління ВНЗ в сучасних умовах господарювання є складним процесом, складовими якого є правильний вибір цілей і завдань, вивчення і глибокий аналіз досягнутого рівня навчально-виховної роботи, система раціонального планування, організація діяльності професорсько-викладацького колективу, вибір оптимальних шляхів для підвищення рівня освітніх послуг і ефективний контроль.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зауважити, що проблемам управління вищим навчальним закладом в нових економічних умовах присвячена досить велика кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених: Березіна Н., Грищенко І., Панкрухіна А., Скиби М., Тихомірова В., Ченцова А. Належна увага у працях науковців приділяється дослідженню особливостей різних аспектів управління діяльністю ВНЗ.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на отримані вказаними авторами фундаментальні результати, в даній галузі все ще залишається ряд недослідже-

них проблем. На наш погляд, до однієї із таких проблем можна віднести проблему оцінки і організації ефективного управління освітнім процесом у ВНЗ в сучасних умовах ринку, що розвивається, на основі інноваційних інформаційних систем і технологій.

Мета статті. Мета статті полягає у визначенні основних напрямів удосконалення управління освітньою і господарською діяльністю ВНЗ в сучасних умовах ринку за допомогою інформаційних систем і технологій.

Виклад основного матеріалу. Впродовж останніх десятиріч головною проблемою в системі вищої освіти України було і залишається забезпечення якості підготовки фахівців на рівні вимог, які висуває держава і які повсякчас зростають. Нині ця проблема особливо гостро постає у зв'язку із входженням України в Європейський освітній простір згідно з Болонською декларацією. Впровадження в діяльність ВНЗ інформаційних технологій на сьогодні є пріоритетним напрямком реалізації державної освітньої політики. У рамках виконання Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» освітня галузь почала активно модернізувати процес професійної підготовки фахівців різних спеціальностей, впроваджуючи інформаційно-комунікаційні технології та засоби навчання.

Необхідність використання інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення організації навчального процесу на сьогоднішній день стала більш ніж очевидна. Інформатизація освітньо-виховної та управлінської діяльності є актуальним завданням для кожного ВНЗ, оскільки використання інформаційних технологій в освітньому процесі створює реальні можливості підвищення якості освіти [1, ст.9].

До основних напрямів підвищення економічної ефективності системи управління ВНЗ і його навчального процесу можна віднести:

- скорочення і оптимізацію управлінських витрат;
 - поліпшення мережевої організації;
 - впровадження автоматизованої системи управління;
 - використання Інтернет технологій.
- Скорочення управлінських витрат тісно пов'язане з наступними основними чинниками:
- впровадженням в процес управління сучасних інформаційних технологій, що дозволяють полегшити працю адміністративних працівників ВНЗ;
 - чіткішим розподілом між управлінськими підрозділами і керівниками навчальних підрозділів ВНЗ управлінських функцій і заходів, що реалізуються системою управління;
 - виключенням дублювання управлінських дій у різних підрозділах вищого навчального закладу.

Досвід впровадження сучасних інформаційних технологій у будь-яких ринкових суб'єктів дозволяє зменшити витрати часу на проведення управлінських заходів та, відповідно, скоротити число службовців, що займаються їх організацією і проведенням. Головним результатом комп'ютеризації освітньо-виховної та управлінської діяльності ХНУ є розробка і впровадження ІС «Електронний університет», яка складається з двох функціональних підсистем: «Інформаційна база даних» і «Модульне середовище для навчання» (<http://www.khnu.km.ua>) [2, с. 25].

Основною метою створення ІС «Електронний університет» є забезпечення університету ефективним засобом для формування, контролю і реалізації державної політики в галузі освіти на основі сучасних інноваційних технологій. Наприклад, в Хмельницькому національному університеті впровадженні наступні програми :

- електронна анкета студента;
- електронний журнал обліку студентів;
- система контролю оплати навчання студентами;
- система обробки результатів поточної атестації;
- система обробки результатів здачі студентами заліків та іспитів;
- рейтингова система оцінювання професорсько-викладацького складу.

В результаті цього у керівників ХНУ залишається більше часу на стратегічне планування своєї діяльності, на більш детальне вивчення проблеми поведінки конкурентів, на дослідження ринку, на участь у різних виставках і ярмарках.

Для загальної оцінки, ефективності проведених у ВНЗ заходів щодо впровадження інформаційних технологій можна скористатися наступною методикою [3, с. 98].

1. Визначити середню вартість однієї години для адміністративних працівників ВНЗ:

$$BG = \frac{\sum_{i=1}^n O_i}{n\Gamma}, i=1, n,$$

де BG – середня вартість однієї години роботи адміністративного працівника ВНЗ;

O_i – середній місячний оклад одного працівника в i підрозділі;

Γ – кількість годин у місяці ($\Gamma = 160$ год.);

n – число адміністративних підрозділів у ВНЗ.

2. Обчислити середнє зниження трудомісткості (ΔTP_i) в кожному i підрозділі, якщо в результаті впровадження інформаційної технології трудомісткість роботи одного працівника знижується в середньому на 17% :

$$\Delta TP_i = \sum_{j=1}^{m_i} 0,17 TP_j,$$

де m_i – кількість працівників, які працюють в i підрозділі.

3. Визначити загальну економію коштів ВНЗ (E) від зниження трудомісткості роботи працівників в адміністративних підрозділах в результаті втілення інформаційної технології, відповідно до виразу:

$$E = \sum_{i=1}^n \Delta TP_i B\Gamma.$$

4. Обчислити економічну ефективність ($E\Phi$) від впровадження інформаційної технології в адміністративному апараті ВНЗ з наступної формули:

$$E\Phi = E / B,$$

де B – сумарні витрати на проведення заходів з впровадження інформаційних технологій.

5. Визначити середній термін окупності $T_{ок}$ впроваджених технологій:

$$T_{ок} = 1 / E\Phi.$$

Застосування мережевої організації з використанням персональних комп'ютерів та комп'ютерних мереж, які використовуються в навчальному процесі, функціональних підрозділах ВНЗ, впливають не лише на підвищення ефективності управління, але й на покращення якості освітнього процесу. Мережева організація управління є інструментом, що дозволяє раціоналізувати роботу знизити витрати і підвищити продуктивність праці адміністративних працівників.

Ефективне капіталовкладення в комп'ютерну мережу допомагає ВНЗ оптимізувати витрати за рахунок наступних чинників:

- зниження адміністративних накладних витрат;
- підвищення продуктивності праці адміністративних працівників;
- раціональне ведення справ;
- зниження витрат на апаратні засоби;
- підвищення якості освітнього процесу з мінімальними витратами.

Заклики МОН до самофінансування у Хмельницькому національному університеті навчили керівництво та його окремі підрозділи до самостійності. Тепер ряд підрозділів у ВНЗ працює відповідно до затвердженого кошторису і прагне себе забезпечити комп'ютерами, принтерами, ксероксами, тобто стає незалежним.

Впровадження системи автоматизованого управління ВНЗ, як і будь-яке серйозне перетворення, що проводиться, є складним та трудомістким процесом. Проте, деякі проблеми, що виникають при впровадженні такої системи, досить добре вивчені, формалізовані і мають ефективні методологічні рішення. Завчасне вивчення цих проблем і підготовка до них значно полегшують процес впровадження і підвищують ефективність подальшого використання системи.

Так, до основних проблем і завдань, що вимагають особливої уваги при впровадженні системи АСУ ВНЗ можна віднести:

- відсутність заданих цілей і неефективної постановки завдання управління ВНЗ;
- необхідність в частковій або повній реорганізації адміністративної структури управління ВНЗ;
- необхідність зміни технології ведення справ і комерційної діяльності в різних аспектах;
- опір співробітників ВНЗ впровадженню нововведень;
- тимчасове збільшення навантаження на співробітників під час впровадження системи;
- необхідність у формуванні кваліфікованої групи впровадження і супроводу системи, вибір сильного керівника групи.

Відсутність ефективно заданих цілей і постановки завдань управління ВНЗ є найбільш значимою і складною проблемою. На перший погляд, здається, що завдання цілей і постановка завдань управління пов'язані в основному з реорганізацією організаційної структури ВНЗ. Проте, як показує практика, ця проблема є глобальнішою і включає не лише використання сучасних методологій управління, але також філософські та психологічні аспекти. Більшість керівників управляють своїм підрозділом тільки виходячи зі свого досвіду, своєї інтуїції, свого бачення, на основі слабо структурованих даних про його стан і динаміку.

Проте, вміль постановка завдань менеджменту є найважливішим чинником, що впливає, як на

успіх діяльності ВНЗ в цілому, так і на успіх проекту автоматизації. Наприклад, абсолютно марно займатися впровадженням автоматизованої системи; електронного документообігу, якщо сам документообіг не поставлений у ВНЗ належним чином.

Ми вважаємо, що в Україні до кінця ще не сформувався національний підхід до організацій менеджменту. Сьогодні українське управління є сумішшю теорії західного менеджменту (яка в основному не адекватна ситуації, що склалася у ВНЗ) і радянського досвіду (який хоча і багато в чому гармоніює із загальними життєвими принципами але вже не відповідає жорстким вимогам ринкової конкуренції). Тому, перше, що необхідно зробити для того, щоб проект впровадження АСУ ВНЗ виявився вдалим, так це максимально формалізувати шляхи управління, які планується автоматизувати.

Ефективно побудована інформаційна система повинна внести зміни в існуючу технологію планування і контролю, а також управління освітнім процесом у ВНЗ.

Найважливішою особливістю для керівника інформаційної системи, являються модулі управлінського обліку і фінансового контролінгу. Тепер кожен функціональний підрозділ може бути визначено як центр фінансового обліку, з відповідним рівнем фінансової відповідальності його керівника. За наявності інформаційної системи ректор здатний отримувати актуальну і достовірну інформацію щодо усіх видів діяльності ВНЗ, без затримок і зайвих ланок. Крім того, інформація подається йому в зручному структурованому вигляді за відсутності людських чинників, які можуть упереджено або суб'єктивно трактувати інформацію.

Ми також вважаємо, що Інтернет слід використовувати, передусім, для інтеграції інформаційних ресурсів в корпоративних мережах. Оскільки Інтернет базується на стандартизованих техноло-

гіях, що застосовуються до глобальних мереж, їх слід також використати і в корпоративних мережах.

У локальному мережевому середовищі усі переваги Інтернет можуть бути реалізовані з використанням його стандартних інструментальних засобів. Наприклад, класичне завдання зв'язку «один натисненням» вирішується із застосуванням засобів Інтернету навіть усередині локальної мережі. Інтернет технології дозволяють швидко створювати локальні, захищені мережеві системи з реальною технологією «клієнт-сервер», які доступні для освоєння, як підготовленому фахівцеві, так і професорсько-викладацькому персоналу ВНЗ. WEB-сервери можуть посылати і приймати повідомлення електронної пошти, збирати дані і відповідати на запити, кодувати повідомлення – залежно від вимог із захисту інформації. ВНЗ можуть використати внутрішні WEB-сервери для усіх операцій, які зазвичай здійснюються в кіберпросторі.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Таким чином, до основних напрямів підвищення економічної ефективності системи управління ВНЗ і його навчальним процесом слід віднести: скорочення і оптимізацію управлінських витрат; формування і регулярне вдосконалення мережевої організації; впровадження автоматизованої системи управління; використання Інтернет технологій. Комплексний підхід до рішення зазначених завдань дозволяє забезпечити випереджаючі темпи росту функціональних можливостей системи управління порівняно з темпами росту витрат на її розвиток.

Таким чином, можна вважати, що основним чинником підвищення, як економічної; так і технологічної ефективності управління ВНЗ є впровадження в ньому ефективної інформаційної системи управління, яка відповідає організаційній структурі.

Список літератури:

1. Скиба М. Є. Хмельницький національний університет на шляху до реалізації системи управління якістю підготовки фахівців // Вища школа: Науково-практичне видання – 2010. – №12. – С. 5-16.
2. Косіюк М. М., Мазарчук А. Ю., Вільовський К. Е. Досвід упровадження інноваційних комп'ютерних технологій у Хмельницькому національному університеті // Інноваційні технології у вищій школі: Матеріали 2-ї науково-практичної конференції. м. Львів, 23-25 листопада 2010 року. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010. – С. 24-29.
3. Павлюченко Е. И. Информатизация учебного процесса вуза и её влияние на повышение качества образовательных услуг // Перспективы развития систем среднего, высшего профессионального образования в современном обществе: Сборник статей Международной научно-практической. конференции. г. Пенза, 13-15 сентября 2008 года. – Пенза : Издательство ПДЗ, 2008. – С. 96-99.

Матюх С. А.

Хмельницький національний університет

СОВРЕМЕННАЯ ЭФФЕКТИВНАЯ ОРГАНИЗАЦИОННАЯ СИСТЕМА УПРАВЛЕНИЯ ВУЗОМ

Резюме

В статье исследованы теоретические и практические аспекты эффективной организационной системы управления высшими учебными заведениями в условиях формирования рыночных отношений. Определена структура основных направлений повышения экономической эффективности системы управления вузом. Предложено использование современных технологий для совершенствования организационной системы управления ВУЗом.

Ключевые слова: управление, высшие учебные заведения, организационная система, сетевые технологии, Интернет.

Matyukh S. A.

Khmel'nitsky National University

**MODERN EFFECTIVE ORGANIZATIONAL CONTROL SYSTEM
OF HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENTS**

Summary

The article studies the theoretical and practical aspects of social effective organizational system of higher education establishments in the conditions of forming market relations. It also defines the structure of the main directions of improving economic efficiency of system of higher education establishments. The article offers using of modern networking technologies for improving organizational control system of higher education establishments.

Key words: administration, higher educational establishments, organizational system, network technologies, Internet.